

Q. D. B. V.
DISSERTATIO THEOLOGICA
DE
PHARISAEIS ET SCRIBIS
IN
CATHEDRA MOSIS
SEDENTIBVS
AVDIENDIS

Ex Matth. XXIII. 1. 2. 3.

QVAM

RECTORE ACADEMIAE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE REGIO.

DN. FRIDERICO AVGVSTO
ELECTORATVS SAXONICI HEREDE
PRAESENTE

MARTINO CHLADENIO
SS. THEOL. DOCT. EIVSDEMQUE PROF. PVBL.

ORD. ALVMNOR. REGIO ELECT. EPHORO
ET H. T. FAC. THEOL. DECANO

PATRONO, PRAECEPTORE, HOSPITE

AETATEM VENERANDO

ERVDITORVM EXAMINI SVBMITTIT

EANDEMQUE

IN CATHEDRA D. LVATHERI

DIE APRIL. A. O. R. MDCC XVIII.

HORIS SVETIS PVBLICE DEFENDET

AVCTOR

¶. J. B. B.

DANIEL HAINÓCZY

Vág-Besztercino-Trentin. Vngarus. s. TH. ET PHIL. CVLTOR.

VITEMRERGAE. LITERIS GERDESIANIS.

Coll. diss. A
157, 2

157(2)

CONVENTVS INCLVTI
EVANGELICI SEMPRONIENSIS
PRAESIDI
VT ET
ASSESSORIBVS
VIRIS

*GENEROSIS, MAXIME REVERENDIS, NOBILIS-
SIMIS, AMPLISSIMIS, CONSULTISSIMIS, PRUDENTISSIMIS
SPECTATISSIMIS.*

NEC NON
VIRO SVMME REVERENDO AMPLISSIMO
DANIELI KR MANN
COMITAT. POSON. NITRIEN. TRENC SIN.
LIPTOVIEN. ARVENS. SUPERINTENDENTI.
ECCLESIAE MIAVIEN. PASTORI
MERITISSIMO, VIGILANTISSIMO.

**DOMINIS, PATRONIS
FAVTORIBVS**

**OMNI PIETATIS CVLTV
COLENDIS PROSEQVENDIS.**

EA, QVA PAR EST, OBSERVANTIA
DICAT, CONSECRAT, OFFERT
SALVTEMQ. AC TRANQVILLITATEM IN REPVBLICA
TAM CIVILI, QVAM SACRA, EX ANIMO
PRECATVR
A V C T O R.

raculum hoc divinum, luce quidem sua radians, exceptionibus tamen multorum obnoxium, pro virium mearum tenuitate, primum quidem εξηγητικῶς, tum vero παρεισματικῶς, grauibus de caussis, explicare constui. Quamuis vero non ignorem, & B. SCHMIDIVM, & B. NEVMANNVM, superiore iam tum saeculo, egregiam, in oraculo hoc, navasse operam, ita quidem, ut, quid, de toto hoc argumento, sentiendum sit, constare possit: quia tamen & scopus meus longe latior, quam eorum, est, & oraculum nouos hinc inde insultus, quibus utique resistendum est, patitur; nemo, spero, id mihi vertet vitio, si, mea etiam qualicunque opera, rem, quam proposui, fuero persecutus. Quod ut feliciter euenire iubeat, meamque, hac in parte, imbecillitatem benigne subleuet, immortalem Deum oro, venerorque. Sit itaque

SECTIO I. EXEGETICA.

§. I.

Postquam Seruator Judæorum doctores, in arduo satis argumento, de persona sua, ad silentium redegerat, suboriebatur procul dubio ille, in animis eorum, qui magno numero affuerant, scrupulus, numne amplius digni essent Pharisæi,

risaei, qui audiantur, nec ne, qui non modo pessime viuerent, sed tantorum mysteriorum etiam essent rudes. Huic itaque dubio ut occurreret, sapienti consilio τότε τunc, id est, eo ipso tempore, cum Phariseos in ruborem dedisset, coepit de ministerio eorum verba facere, idque non modo ad eos, qui secum Hierosolymas aduenerant, nomine μαθητῶν αὐτῷ expressi, sed etiam ad ὄχλος turbas, quae in templum, ad audiendum tantum Prophetam, confluxerant.

§. II. De *Phariseis & Scribis* agere cogitanti, amplissimus se aperiebat differendi campus, sed, veritus, ne fine meo excidam, operaे pretium in eo ponam, vt ea tantum, quae maioris sunt momenti, persequar. Deriuandum nomen Phariseorum, puto, non a פְּרַץ rupit, quod Theophylactus; sed nec a פְּרָס mercedem retribuit, quod VITRINGAE in *Obs. Sacris L. I. Diff. 3. §. 9. p. 220.* placet; sed a פְּרָשׁ, significacionem non tam *interpretandi*, quam *separandi*, habente, ita, ut Phariseos rectius ἀΦωγισμένος Separatistas, quam Interpretes, vtut neque hoc excludatur, dixeris. Quodnam vero inter hos, atque Scribas intercesserit discrimen, quod tamen ex *Luc. XI, 45. seq.* discimus, id difficulter ostendi posse, fatetur, cum aliis eruditis, LIGHTFOOTVS, *T. II. p. 529.* Illud certum est, scribarum nomen non sectae, sed officii fuisse. Tota vero confusio inde orta esse videtur, quod alii ciuiles, alii Sacri, & vtrique vicissim non unius eiusdemque generis fuerint, & multi etiam Pharisei, iuxta *Act. XXIII, 9.* Christo vero sermonem de iis tantum esse, qui, in dignitate constituti, auctoritate apud populum valebant, inde facile colligere est, quod in *Mosis cathedra sedere v. 2. onera humeris aliorum imponere, 4. primos accubitus & cathedras ambire, 6. populi duces haberi, 24. ius de doctrina cognoscendi, & prophetas occidendi sibi vindicare, 34. dicantur.*

§. III.

§. III. Quaenam vero illa fuerit dignitas, nomen *cathedrae Mosis* insinuat. Huius vero nomine quid venire debeat, non conueniunt inter se interpretes. Sunt enim I. qui proprie *de materiali & ligneo* interpretantur *suggesto*, ex quo Moses praelegeretur a doctoribus, in eo sedentibus. Ita visum est inter alios EUTHYMIO, de quo MALDONATVS. Sed enim recte GERHARDVS in H.E. c. CLVIII. Moses, inquit, *nunquam venerat Hierosolymam; nec cogitari potest, cathedralm aliquam Hierosolymam fuisse translatam, cui sacerdotes infederint.* II. Alii μετονυμίως quidem vocem accipiunt, non tamen uno eodemque modo. Nam LIGHTFOOTVS T. II. p. 356. de *cathedra legislativa & politica* id intelligendum esse putat, ita, ut, hac ratione, Seruator auctoritatem magistratus ciuilis, siue Synedrii magni, ratam facere voluerit. Opinionem suam probaturus, affert quidem rationes, quae tamen nihil amplius probant, quam 1. in Synedrio magno *cathedras fuisse*; 2. illud suos natales *Mosi debuisse*; 3. diuina auctoritate *fuisse munitum*. Sed enim vero, quod solum synedrium hic sit intelligendum, id est, quod fuit Anglo, ceteroquin eruditio, probandum. Contra vero sunt, qui III. solam *ecclesiasticam* intelligunt. TOSTATVS enim in h.l. *Si, inquit, intenderet Christus loqui de potestate iudicaria, diceret: Super tribunal Mosis sedent &c.* Nimirum distinguunt eius socii inter potestatem *docendi, & iudicandi*, atque de illa, non hac, interpretantur. TOSTATVS sequi videntur ex nostratis, nec tamen per omnia, B. SEB. SCHMIDIVS, in pec. diff. de *Cathedra Mosis* p. 10. seq. & ante eum B. HVNNIVS, quorum ille, Phariseos & scribas hic, non vt personas *politicas*, sed *ecclesiasticas*, considerari, scribit, conditionate tamen etiam synedrium magnum includit. Parum abest, quin eius sententiae subscribam. Praeter hos alii IV. utramque & *politican* & *ecclesiasticam*

sticam intelligunt, ita, vt non tantum docendi, sed & regendi potestatem intelligent. Ita BARRADIVS Com. in IV. Evang. Conc. c. XXIV. ex nostratis GERHARDVS, CALOVIVS, alii. V. GROTIUS, vtramque excludere, & solam academicam statuere, videtur. Negat enim, id vel de sacerdotibus & pontificibus, eo, quod non nominentur, vel detoto Synedrio, quod multi in eo fuerint Sadducae, intelligendum esse, sed de iis tantum, qui magistri siue doctores vocabantur, qui omnes ferme erant Pharisaici instituti, adeoque non tam de publica, quam priuata cathedra. Omne vero hoc diuortium conciliari potest, si, quae mens est Dicitus Praefidis in Praelect. ad h. l. cathedra πρώτως quidem ecclesiastica, δευτέρως & legislativa, & academica intelligatur. Moses enim non docendi tantum, vt erat propheta, Deut. XVIII, 15. sed & iudicandi, Exod. XVIII, 13. seqq. habuit potestatem. Quamvis autem doctrinalis cathedra ordinarie spectabat ad tribum Leuiticam, saeculorum tamen decursu, factum est, praesertim post captiuitatem Babyloniam, vt id non ita stricte obseruaretur, sed ad docendum admitterentur etiam illi, qui ex aliis erant tribibus, quemadmodum Pharisei & Scribe putantur, vt plurimum, ex tribu Simeon fuisse, vt ait HVNNIVS, idque exemplis probat FR. BVRMANNVS Exercitat. Academic. T. II. disp. VI. de Synagogis p. 60. De academica vel inde colligere proclive est, quod, longe ante tempora Christi, Judaei celeberrimas habuerint academias, in quibus non modo iuniores, acromatico magis, quam catechetico more, informabantur, sed & doctores ipsi, חכמי dicti, quorum insigne clavis cum pugillaribus erat, inter se varias mouebant quaestiones. Quorsum procul dubio respexit Seruator Luc. XI, 52. verbis illis: Vae vobis scribæ, quoniam accepistis clavem scientiae &c. Nec ignotum est, de Rabbi Salomon, cum sine prole decederet, clavem & pugillares cum

cum eodem fuisse sepulta. vid. CAMERON. ad h.l. Ut vero de aliis taceam academiis, liceat mihi vel tres illas, post Cyri tempora, in Chaldaea celeberrimas, *Nehardeam*, *Pombeditham*, & *Soriam*, ex quibus, velut equo Troiano, multi Judaeorum sapientes prodierunt, appellare. Quis vero inficias ire vellet, in scholis, & academiis Judaeorum, classicum veluti auctorem, Mosem fuisse? Plura de academiis Judaeorum dabit ALTINGIVS in *pecul. lib. de Academiis Judaeorum*. Fuit itaque cathedra Mosis nihil aliud, quam eiusmodi potestas, & dignitas, vi cuius Pharisei, populum in Synagogis erudiebant; in Synedrio iudicabant, & responsa in casibus dubiis dabant; in scholis suis, & conuentibus eruditorum, Mosem interpretabantur, & quaestionibus atque responsonibus mutuis illustrabant, doctrinae Mosaicae conuenienter.

§. IV. Quaeri vero poterat, cur *Mosis* praecise *cathedra* dicatur? numne solus Moses, exclusis aliis scriptis, cathedram hanc constituebat? Quod ad prius, aquiescam hic in verbis GERHARDI, qui l.c. hunc in modum: *Mosis*, inquit, *cathedra* vocatur I. *ratione originis*, quia Moses primus *banc* *cathedram* obtinuit, cui in hoc officio scribae & Pharisei successerant II. *institutionis*, quia Moses diuino mandato *bunc* *ordinem* in populo Dei instituerat, ut certi essent iudices, ac doctores populi &c. III. *obiecti*, quia *cathedra*, quam scribae & Pharisei tenebant, destinata erat libris *Mosaicis*, iisdemque homogeneis &c. Quod ad posterius, habet hic illa interpretum regula locum, exclusuam non excludere subordinata, sed opposita. Ut ergo תורה sive lex, נביאים prophetae, & כתובים seu hagiographa, perpetuam inter se harmoniam habent, & sunt scripta homogenea: ita omnia haec voce *Mosis* hic intelligantur, necesse est, quum alioqui non essent confundenda. Habebant enim Judaei non solum *Mosem*, sed & prophetas, iuxta illud Lucae XVI, 29. & omnia

mnia λόγια τὸς θεος concredita erant eis, Rom. III, 2. Heterogenea, ex infra dicendis, constabit, excludenda esse.

§. V. In hac cathedra sedere dicuntur Pharisei. Fontes legunt ἐκάθισαν. Quemadmodum itaque cathedra Mosis innuebat dignitatem & officium Mosis: ita τὸ considere in cathedra Mosis, nihil aliud importat, quam I. Officii illius legitimam consecrationem. Vti enim confessio super thronum, est regum: ita collocaatio super cathedralm Mosis, doctorum, interpretum, & iudicium fuit inauguratio. Non caret emphasi vocula ἐκάθισαν, in Aoristo posita. Inuestiturali enim Phariseorum, & vocationem legitimam, saltim mediatam, arguit, vt sententia eo redeat, Phariseos confidisse, collocasse se, & esse collocatos super Mosis cathedralm. Indubium id vocare videtur LIGHTFOOTVS, qui, dum GALATINO se opponere vellet, in aliud extremum prolapsus, Phariseos cathedralm Mosis inuasisse, scribit. Rectius ARETIUS in Com. ad b. l. sensit: Sedere, inquit, in cathedralm Mosis, est ordinariam habere vocationem docendi legem Mosis, & facere hoc ipsum, quod Moses faceret praesens. CAMERON pariter negat, phrasin hanc idem esse, quod succedere Mosi, sed doctrinam tantum, quam Moses tradidit, tradere, legere Mosem & Prophetas, & interpretari ad mentem Mosis, idque ideo, quod Moses fuerit V. T. mediator, Pharisei non. Sed enim, si tam late Mosis officium extendit, neminem habebit sibi refragantem, vtut adhuc de voce mediatoris Paulina disputari ὅντος καὶ κάτω possit. Recte tamen cum GERHARDO l. c. affirmo, Mosis, in officio docendi & regendi, successisse Phariseos, qui simul erant sacerdotes & synedrii assessores, ac fecisse id ipsum, quod Moses olim fecerat. Legitimam hanc successionem inficiari videtur etiam D. JOACH. LANGIVS, qui in A. B. p. 229. Phariseos cathedralm Mosis ipsos occupasse, scribit.

Quod

Quod quidem, si idem est, ac se collocare in cathedra, occupare cathedram, post praeuiam publicae auctoritatis admissionem, verum; si vero idem, quod, citra vocationem, mediatam saltim, in officium seipsum ingerere, falsum est, atque sic negat id, quod GERHARDVS, HVNNIVS, SCHMIDVS, BARRADIVS, ARETIVS, alii communiter largiuntur. II. *Donorum gratiae Spiritus S. supernaturalium, saltim administrantium, collationem.* Si enim Deus reges, & principes singularibus saepe animi dotibus instruit, idoneosque, ad felicem rerum publicarum administrationem, facit: quanto magis eos, quos, ad tenendum ecclesiae clauum, & obeundas sacras diuinasyne functiones, non modo destinauerat, sed & admiserat, donis, non qualibuscunque, & naturalibus, sed ad supernaturales effectus edendos aptis, adeoque supernaturalibus, auctos a Deo fuisse, credendum est, quippe sine quibus non magis, ad tractandas res sacras, idonei fuissent, quam ad perficiendas actiones ciuiles, sine viribus naturae. Constituti erant, per inuestituram, συνεργοὶ τὸς Θεῷ, coadiutores Dei, I. Cor. III, 9. & ὄικονόμοι μυστηῖων Θεῷ dispensatores mysteriorum Dei, I. Cor. IV, 1. ἐνέργεια itaque, virtute cum Deo operandi, & mysteria diuina dispensandi, praeditos fuisse, necesse est. At enim vero ἐνέργειαν illam conferre non potuit NATVRA; cur non? ideo, quia inter virtutem naturalem, & effectum supernaturalem nulla, nulla inquam, datur, nec fingi animo vlla potest proportio: quid itaque? GRATIA. Neque enim somniandum est, sacerdotes V. T. & doctores alios, histriones tantum, & psittacos, ut LYSIO in Synops. p. 46. videtur, aut laniones, qui pecudes tantum, proprii commodi causa, aut propter nudam, & superstitionis rituum antiquorum obseruationem, manifestassent, vel propositiones, memoriae mandatas, a se autem non intellectas, coram populo, recitassent, fuisse. Longe

B

excel-

excellentius, quam vt haec talia fingantur, fuit eorum officium. Labia enim sacerdotum *custodiebant* legem Domini, Mal. II, 7. vt ex ore eorum inquirerent legem, id est, legis interpretationem. Christi vero aduentum, ἐνσάρκωσιν, personam, naturas, officia, status, per sacrificia adumbrabant, promissiones euangelicas per typos applicabant, iratum Deum placabant, atque sic in eorum, qui fidem concipiebant, illuminationem, regenerationem, conuersionem, iustificationem, peccatorum remissionem, renouationem, salutem etiam ipsam, post Dei, verbi, & sacramentorum influxum, ip̄i quoque διακονικῶς concurrebant, quod certe ab hominibus, omni gratia destitutis, expectari, aut proficisci non potuisset. III. *Muneris dignitatem & auctoritatem.* Vti enim thronus regiae & ciuilis: ita cathedra Mosis sacrae & diuinae erat dignitatis argumentum. Quamuis enim Pharisei, vt ARETIUS ait, nihil videbantur habere, quo defendi honestius possent, quam Mosis nomen & cathedram: tamen, quia patres, iudices, doctores erant populi, vel hoc nomine in pretio erant habendi. IV. *Muneris normam, atque materiam.* Moses enim solus norma omnium sacrarum actionum, & dogmatum esse debuit. *Ad legem & testimonium*, Esa. VIII, 20. omnia exigi debebant. Mosi nihil *detrabendum*, sed nihil etiam *addendum* fuit, Deut. IV, 2. Ideo in Mosis cathedra considebant, vt in ea Mosem, &, secundum Mosem, omnia docerent. Hoc quamdiu praestabant Pharisei, in cathedra Mosis sedere, dicebantur. V. *Muneris possessionem & usurpationem.* Frustra enim est GALATIUS, qui, *Sederunt*, inquit, *non sedent*, vt manifeste demonstraret, quod eorum tunc iam cessauerat potestas Lib. IV. c. 6. Approbavit enim, eos adhuc sedere, dum eis obedire iussit. Vnde ERASMVS ad h. l. Pro *sederunt* reetius diceretur *sedens*, siue *concederunt* quemadmodum ad dicit

ducit AVGVSTINV S contra Faust. L. XVI. c. 29. In his enim verbis sic usurpamus vocem praeteriti, ut intelligamus actum etiamnum manentem. Sed enim, sive quis cum Vulgata, sedent, cum Vngar. KÁROL. ülnék; sive cum SCHMIDIO, considerunt, cum Bohem. Halae an. 1709. posadili se, res eodem redit: priores enim ad muneric possessionem, posteriores ad inuestituram respectum habent. De ritu ipso sedendi doctorum conferri potest antea allatus BVRMANNVS, disput.

V. & VIII. de Synagogis p. 78. & p. 79.

§. VI. In sermone hoc entyhemematico Christus ex assumptione, de qua hactenus, elicit consecutionem, & connectit vtramque per τὸ σύ illatium. Vniuersalem eam esse, duae voces arguunt πάντα & ὄσα. Vtramque non expressit Arabs, per τὸ fakóllama quicquid ergo, nec KÁROLI in Vngar. edit. Amstel. in 8. per τὸ a melyeket. (Rectius in sec. edit. Hannouiana an. 1608. in 4. quae in Bibl. Vitemb. habetur, per τὸ valamellyeket.) Cauendum vero hic est, ne vel excedendo, vel deficiendo a tramite veritatis declinemus. Defectum falso nobis improperat JANSENIVS, ipse vero, rei modum excedens, in alterum extremum prolabitur, dignus propterea, qui ab ipso MALDONATO, nostram sententiam approbante, ejus refutante, deseratur. Tantam enim amplitudinem orationis huius esse, contendit, vt existimet, Dominum etiam ea comprehendisse, quae, etsi essent inutilia, & nihil facerent ad pietatem, tamen legi divinae non erant contraria. Quonam tendant viri verba, aequo id iudici relinquendo, constareque potest ex Form. Concord. p. 296. Nec enim solus, vel primus fuit, qui ita oraculum hoc explicaret. Neque multum absuit ab hac mente ipse AVGVSTINV S, qui de Doctr. Christ. ait, Christum ideo hoc iubere, quia cathedra eos coegerit non falsam, sed veram tradere doctrinam. Sed rectius sentit BARRADIVS:

Sicut suggestum concionatores non cogit vera docere; ita neque cathedra Mosis coëgit Pharisaeos, & scribas docere vera. Vocabula itaque πάντα non erit absolute universalis, sed reduplicationem quandam includet, ex praecedentibus repetendam. Quamdiu cathedrae Mosis conformiter docebant, tamdiu erant audiendi Pharisaei. Simulac cathedral Mosis deseribant, obediendum erat magis Deo, quam hominibus Act. V, 29. nam extra cathedral doctrinam erant coeci duces, h. C. v. 16. erant fermento, a quo cauendum erat, infecti, Matth. XVI, 12. erant negligendi, Matth. XV, 14. Verbo, quando impia docebant, non erant audiendi, ut loquitur *For. Con. l.c.* Nec aliter sensit ipse ERASMVS vid. Tom. IV. Bibl. Crit. ad b. l. Neque tamen desunt, qui, velut in defectu peccantes, excludunt ab hoc mandato ceremonias, & alia praecepta, quae ad tempus data fuerunt. Ita CHRYSOSTOMVS, inductus, ut Scholiastes ejus in Cat. PP. in Matthaeum T. I. p. 301. putat, locis, Matth. XV, II. & XXI, 12. Recte vero, hanc sententiam sibi non probari, scribit MALDONATVS. Nam, ut de ceremoniis taceam, quas & Christus ipse usque ad mortem, & apostoli multas obseruarunt, etiam lex forensis, totaque adeo Judaeorum Synagoga ad tempus tantum data fuit. At enim vero, uti Synagoga a Deo ipso fundata, divina auctoritate armata, & ad Christum usque conseruata fuit: ita constitutioni suae id honoris dare voluit Deus, ut non uno eodemque tempore abrogaretur, sed ut primum aduentu Ioannis, & Christi, veluti aegritudine correpta, languagesceret; moriente vero Christo, ipsa quoque emoreretur; tum demum, splendidam consecuta sepulturam, post duo & amplius saecula interiret, & in cineres redigeretur.

§. VII. Vocis ἀπωσι significationem *iubendi* valde vrget, dictus antea, Irenensis Episcopus; retinet eam, cum aliis, quippe nobis non aduersantem, GERHARDVS; negligit

gligit SCHMIDIUS, ita tamen, ut ipsam iussionem non neget, sed eam tantum a voce τηρεῖν, non ἀπωσι suspendat. Negari non potest, significationem hanc vocis subinde in scriptura occurrere. Quando enim Marcus dicit, ἔπειτα dixit, eum vocari, idem est, ac iussit, eum vocari, c. X. 49. cf. Matth. IV, 3. Marc. V, 43. Matth. XXII, 21. 1. Cor. VII, 12. &c. procul dubio ad imitationem vocis Ebraeae אמר, quavtitur hic Syrus. Nobis tamen perinde est, sive quis cum Luthero sagen/ siue cum KÁROLI parantsolnak, cum Bohem. rozkázali, reddat. Iubebant enim dicendo; dicebant iubendo: iubebant, quia vices Dei gerebant; dicebant, quia auctoritatem iubendi, non nisi dicendo, exequebantur. Quae enim dicebant, ait CHRYSOSTOMVS, consultum erat accipere, non, ut ab ipsis dicta, sed, ut a Mose dictata, in Cat. PP. ad h. l. T. II. Discamus hinc licet, quanti Deus ordinarias faciat vocationes, & legitimam ministerii successiōnem, in Phariseis, inquit ARETIUS ad h. l.

§. VIII. Inter vocabula τηρεῖν & ποιεῖν vix intercedit id discriminis, ut prius ad praecepta *negativa*, posterius *affirmativa* sit referendum. Non enim tantum bona facienda, mala omittenda erant Iudeis, secundum legem, sed credendum etiam, secundum euangelium. Quae ratio procul dubio mouit GERHARDVM, ut illud ad credenda; hoc ad agenda referret. Neque tamen in hac sententia aquiescit SCHMIDIUS, sed mauit illis subscribere, qui per τὸ τηρεῖν custodiam cordis, per τὸ ποιεῖν executionem operis intelligunt, hoc insuper addito, vtrumque & ad credenda, & ad agenda esse referendum, ita, vt quoties vel solum τηρεῖν vel solum ποιεῖν repetitur, repetendum sit etiam alterum. Vtraque sententia mentem dicentis exprimit, & calculum meretur; proprius tamen, si dicendum, quod res est, ad rem accedit

SCHMIDIUS. Arabs tamen omne hoc discrimen neglexit, vñica voce *fāala* fecit contentus.

§. IX. Audiamus iam, quid in Phariseis desideret Servator. Quantum enim hactenus honoris & aestimationis eis reliquit: tantum iam accusationis & dedecoris subiungit. Approbavit ante eorum ministerium, improbare iam incipit eorum ἐργα. Collaudauerat ante doctrinam eorum ex parte, improbat iam eorum hinc traditiones, hinc vitam impiam. Dicit enim: Secundum opera eorum non facite, dicunt, & non faciunt. Diligenter obseruat Servator discrimen doctrinae, & vitae in Phariseis. Triplex enim ministrorum in ecclesia est genus, primum quidem παντόποιον, quod & recte docet, & pie viuit; alterum μέσον eorum, qui, dum male viuunt, recte tamen docent, si non omnia semper, pleraque tamen; tertium denique ἀδόκιμον eorum, qui & falsa docent, & impie viuunt: primi utraque manu aedificant; alteri una tantum; vltimi manibus & pedibus dissipant; illi profunt sibi, & aliis; isti aliis tantum; hi nec sibi, nec aliis. Ad medium genus Phariseos, & scribas refert conceptis verbis Aug. Confessio, cui nomine hypocritarum & malorum ministrorum veniunt, Artic. VIII. & ex ipsissimis Reformatis ARETIUS, quippe qui, aliis praedicando, ipsi facti sunt ἀδόκιμοι, iuxta illud, I. Cor. IX, 27. habebant clauem scientiae Luc. XI, 52. claves regni coelorum, sed ipsi non sunt ingressi, h. c. v. 13. erant filii regni, Matth. VIII, 12. sed, fide saluifica destituti, non erant filii Dei, adeoque regis, iuxta Galat. III, 26. sed potius diaboli, Ioan. VIII, 44. Quamuis autem multi Phariseorum, exemplo Pauli, potuerunt videri ἀμερπτοι irreprobensibiles, Phil. III, 16. gloriari, totam legem se seruare a iuuentute, Matth. XIX, 20. se non esse, vt alii homines, iniustos, rapaces, se jejunare &c. Luc. XVIII, II, seqq. nihilominus tamen in uestitu

stitū tantum ouium incedebant, intus *erant lupi rapaces*, Matth. VII, 15. erant *hypocritae*, similes *sepulbris dealbatis*, c. h. v. 27. verbo, omnia faciebant προς τὸ Θεατῆνας v. s. id est, externae honestati studebant, non quidem praecise omnes eo fine, eo animo, vt saltim *viderentur*, nam multos Phariseorum fuisse ζηλωτὰς τῷ Θεῷ ex Act. XXII, 3. & Galat. I, 4. discimus, sed, vt obseruat SCHMIDIVS, quod non alium fructum operum suorum percepint, quam, quod ab hominibus viderentur, ita, vt Seruator non tam ad intentionem Phariseorum, opera quaedam facientium, sed euenum, & consequens, quod Phariseos manebat, habuerit respectum. Haec enim erat illa merces, quam accipere Phariseos, testabatur toties Seruator, Matth. VI. & alibi *passim*.

§. X. Quodsi quis nomine ἐργῶν non modo opera vitae, sed & falsas scripturae interpretationes, traditionesque Phariseorum intelligere velit, non morose refragabimur. Nec enim insolitum est scriptoribus, id vocare ἐργόν, quod de facto sit, quum aliter de iure fieri debuisset. Et sic ἐμφατικῶς eorum αὐτῶν opera dicentur, quippe quae non ex Mose deprompta, sed ex proprio Phariseorum & maiorum ingeniiis conficta fuerunt. Neque enim negari potest, Phariseos non modo male vixisse, sed etiam ex parte minus recte docuisse. Quam enim perperam legem fuerint interpretati, hoc ipso Cap. & V. Matth. docet Seruator. Moses nihil sibi *detrahi*, sed nihil etiam *addi* voluit; Pharisei nihil quidem Mosi, praeter mentem quandoque geruinam, *detrabebant*, syntagma tamen suarum traditionum *assuebant*: Moses iustitiam *alienam*; Pharisei *propriam* commendabant: Moses *legem*, diuinitus acceptam, *tradidit*, vt esset ad Christum paedagogus; Pharisei, fidei tantum non oblii, onera δυσβάσαντα, id est, non tantum *difficij*,

difficilia portatu, vt Vulgata habet, sed importabilia, vt SCHMIDIVS, humeris hominum imponebant: Moses per euangelium; Pharisei per legem magis, quam euangelium, salutem quaerendam dictitabant: Moses, amore Dei, & sponte suapte legem seruari, volebat; Pharisei vel metu poenarum, vel amore proemiorum. En tibi opera, illa diuina, haec humana; illa Mosaica, haec Pharisaea, secundum quae non erat populo vel credendum, vel agendum! Et hactenus omnino fuerunt coeci, quod nemo negat. An SS. Trinitatis, & incarnationis Filii Dei mysterium habuerint cognitum, id quidem alii cum CWTWORTO & ALLIXIO affirmant, alii cum BASNAGIO negant, quorum hic priores refutat quidem, in Hist. Jud. T. III. L. IV. c. 3. § 25. illis tamen argumentis, quae fidei analogiam laedunt. Loco Matth. XXII, 45. seq. quo BASNAGE nititur, alter potest opponi Matth. XXVI, 63. & auctoritas non modo Targumim, sed & libri Zohar. Lis vero omnis componi potest, si inter distinctam & confusam notitiam distinguitur. Ab errore μετεμψυχώσεως idem BASNAGIVS in Annal. Polit. Eccles. T. I. p. 187. cum CAMERONE in Praelect. ad Mattb. XIX, 3. Opp. p. 171. seqq. eos liberauit, contradicente tamen PAVLO SCHLEVOGTO, in Dispp. Acad. p. 885. qui Cameronem confutare voluit. In arguento de Libero arbitrio si non Pelagiani, tamen Semi - Pelagiani erant. Regenerationis modum eos ignorasse, exemplum Nicodemus testatur, Ioan. III, 10. Alia eorum ascititia dogmata recitat JOSEPHVS Lib. XVIII. Antiqq. t. n. § de B. I. L. XI. c. 12. EPIPHANIVS Haeres. XVI. Quamuis autem tam multi, tamque graues fuerint Phariseorum errores, Seruator tamen, quem haec latere non poterant, non dubitat populum ad eos remittere audiendos, nunquam certe id facturus, ni sciuisset etiam, eos, non modo diuinæ veritatis, saltim qua portionem aliquam, fuisse cogniti-

gnitione imbutos, sed etiam, auditores, quorum erat aera lupinis discernere, beneficio illius cognitionis, ad salutarem notitiam perduci posse. Sententia itaque huc redit. I. *Pharisaei, munia docendi publice consecuti, Mosi conformiter quae-dam docent.* II. *Quamdiu ita docent, sunt audiendi.* III. *Si-mulac a doctrina Mosis recedunt, siue docendo, siue viuendo, neque audiendi, neque imitandi sunt.*

SECTIO II. PORISMATICA.

I. Pharisei non omnis prorsus gratiae Spiritus S. erant expertes.

§. I.

Gratiae S. S. vocabulum contradistinguitur hic *naturae*, & accipitur non $\gamma\sigmaιοδως$, verum $\mu\epsilonτονυμικως$; non tamen pro gratia *mere paedagogica*, sed, quae ad sanctificationem vergit, ad eumque finem verbo lecto vel audito utitur, & sic ad articulum III. Symboli Apostolici pertinet, Totam autem hanc gratiam sanctificantem communiter Theologi distinguere solent in *assistentem*, & *inhabitantem*, *priorem partim* illis, qui in conuersonis rudimentis constituti, antequam saluifica actualis fides in iis accendatur, per verbum Dei, & gratiam Spiritus S. connata ineptitudine, & naturali repugnantia ad cognoscendum, remota, verbum euangelii cognoscere, eidemque assentiri incipiunt, de veritate eius conuincuntur, & sic ad ingenerationem fidei praeparantur, adeoque *negatiue irregenitis*; *partim* etiam illis, qui, ob peccata mortalia, amissa, quam ante in regeneratione acceperant, fide saluifica, notitiam, assensum generali, & motus internos, quibus ad gratiam vltiorem inuitantur, retinent, adeoque *priuatue irregenitis*: *posteriorem* autem iis tantum, qui fidem saluificam habent, vindicantes.

C

Phari-

Phariseis prior saltim, tanquam *priuatue irregenitis*, dengari non potest.

§. 2. Quicunque enim, in cathedra Mosis sedebant, & docebant ea, quae, seruari, & fieri, Christus voluit, & propterea erant audiendi, illi HACTENVS a) docebant ea, quae erant *supernaturalia*; b) *notitiam & assensum generalem* eorum, quae docebant, habebant; c) effectus *supernaturales* tum in se, tum in aliis, producebant; d) depromebant ea *ex verbo Dei*; e) recte intelligebant verbum Dei; f) cum intentione intelligendi legebant verbum Dei. Atqui Pharisei. Ergo. Minor in textu. Maior a) *Quia Christus*, qui erat Seruator mundi, & cui salus populi erat curae, non nisi ea, quae ad salutem populi faciebant, fieri populo, iusfit. Quae autem, populum facere, voluit, eadem ipsa Phariseos docere, oportuit, quae cum non simul praestarent, reatum aeternae mortis sibi contrahebant. Quae ergo ad salutem populi a Phariseis docebantur, ea ad credenda, & agenda, ad euangelium, & legem reuelatam spectabant, adeoque erant *supernaturalia*. b) Nemo id docere potest, cuius ante notitiam, & assensum non habeat, saltem generalem. c) *Quod ad alios attinet*, ex inde colligere est, quia mandauit eis Seruator, vt Phariseos audiant, eo procul dubio fine, vt doceantur, illuminentur, conuertantur, iustificantur, renouentur, cum Deo vniuantur, saluentur, interueniente verbo Dei, & eorum institutione; alioqui frustra, eos audiri, mandauisset. Hos vero effectus *supernaturales* esse, vix quisquam negabit. Quod vero ne ipsi quidem Pharisei omnium prorsus effectuum fuerint expertes, id tum *ex verbi diuini efficacia*, tum *ex notitia* Phariseorum de *Messiae aduentu*, & aliis fidei articulis, Matth. II, 5. 6. discimus. d) *Quia supernaturalium obiectorum notitia non nisi ex verbo Dei hauriri potuit ordinarie*. e) Hauriri non potuit, nisi fuisset

fuisset recte intellectum. f) Recte intelligi non potuit, nisi eo fine fuisset lectum. Iam colligo. Q. a) docebant supernaturalia; b) habebant supernaturalium notitiam & assensum generalem; c) supernaturales effectus producebant; d) notitiam suam ex verbo Dei depromebant; e) verbum Dei recte intelligebant; f) illud eo fine legebant: illi non omnis prorsus gratiae S. S. erant expertes. Ratio a) Supernaturalia ignorat natura, Matth. XVI, 17. b) ea non percipit, neque percipere potest, 1. Cor. II, 14. c) qualis effectus, talis causa; d) verbum Dei est liber gratiae, non naturae; e) cum gratia S. S. individuali nexo est copulatum; & propterea f) citra gratiae S. S. assistentiam neque legi potest, eo fine, ut intelligatur, nedum recte intelligi. Atqui Pharisaei. Ergo,

S. 3. Quum itaque negari non possit, Pharisaeos gratia Spiritus S. quadam fuisse gauisios, quae, quia, ob absentiam saluifcae fidei, *inhabitans* non fuit, recte *assistens*, vel *administrans*, aut etiam *officii* appellatur: nihil obstat, quo minus vel aliis etiam ministris ecclesiae impiis, notitiam rerum diuinarum, ex verbo Dei haustam, habentibus, gratia *assistens* vindicetur, vel etiam distinctio inter gratiam Dei *assistentem*, & *inhabitantem*, tanquam a) in sacra *scriptura*, Apoc. III, 20. b) in Aug. Conf. Artic. V. cf. CARPZOVIVS in h. l. c) in ipsa *rei natura*, quum Subiectis, ordine, forma, gradibus, fine, & effectu differant; d) in *fidei analogia*, & c) consensu denique doctorum ecclesiae CLUVERI, HÜLSEMANNI, HOEPFNERI, GUIL. LYSERI, CARPZOUII, RAPPOLTI, & aliorum, fundata, retineatur, ut adeo perperam D. JOACH. LANGIO in *Anti-Barb.* distinctio haec *noua*, *quadragenaria*, vel *quinquagenaria* dicatur. p. 170. seqq. Hoc enim falsum esse, ex CLUVERI, HULSEMANNI, LYSERI, aliorum, qui ante controversias Calixtinas vixerunt, exemplis, ostendit Dn. D. WERNSDORFFIVS in *Assert. doctrinae de Grat. Docente. Disput. I.*

II. *Notitia Pharisaorum, de rebus diuinis, si non ex toto, saltim ex parte, vniuoce vera fuit.*

§. I.

Arguo enim ita. Quicunque a) audiendi erant, suo-
sore Christo, populo, ad salutem adspiranti; b) doce-
bant ea, quae a populo Seruator voluit, seruari, & fieri; c)
ideo, & tamdiu erant audiendi, quia, & quamdiu conue-
nienter Mosi docebant; d) ita docebant, vt non nisi ab eo-
rum operibus, falsis quibusdam scripturae interpretationi-
bus, traditionibus, & placitis, sectae propriis, fuerit audi-
toribus cauendum, in reliquis autem obediendum; e) ea do-
cebant, quae & sibi facienda erant, non tamen faciebant,
&, non facientes, a Christo reprehendebantur: illorum
H A C T E N V S notitia de rebus diuinis, adeoque sal-
tim ex parte, fuit vniuoce vera. Atqui Pharisaorum.
Ergo. Maior a) Finge enim eos, quos Christus audire ius-
fit, non habuisse veram notitiam, secuturum illud est, Chri-
stum fuisse auctorem, vt populus, cuius ille salutis caussa
aduenerat, falsos doctores, falsam notitiam habentes, au-
diret, falsaque notitia imbueretur, quod cum persona, & offi-
cio Christi conciliari non potest. Ita enim populus, in er-
rores abductus, ad veritatis viam non peruenisset, quod ta-
men Christus in animo habuit, iuxta illud, Ioan. XVII, 17. b)
Quia ea, quae Seruator fieri voluit, vera fuisse oportuit, siue
ea iam credenda, siue agenda fuerunt. Quod quis autem
docet, illud etiam intelligit. c) Quia Mosi conuenienter do-
cere, est ita res divinas docere, vti Moses ipse olim docuit.
Quam ergo vere Moses docuit, tam vere ii, qui ei conueni-
enter docebant, etiam docuerunt. Vere autem docere, veram
arguit

arguit Notitiam. Quam veros Moses de rebus divinis habuit conceptus, tam veros haberunt ii, qui Mosi conuenienter (reduplicatiue) docebant. Quis vero, Mosem falsam habuisse, aut aequiuoce veram notitiam, dixerit? d) Opera enim vitae doctrinam non constituunt, falsae autem interpretationes, & alia, eam non exhauriebant; alioquin non modo a vitae imitatione, verum etiam doctrina fuisset cauendum, neque opus foret restrictione ad opera. e) Finge enim, falsam esse aliquam doctrinam, secundum hanc nihil facendum est, &, si fiat quid, salutare non est. At, quae nobis, in negotio salutis, facienda sunt, credendo, vel agendo, ea si quis doceat, oportet esse veram eius doctrinam. Minor est in textu, & ex Sect. I. patet.

§. II. Dixeris tamen cum D. LANGIO, aliisque hactenus obnitentibus a) non legi, allegatum esse populum a Christo ad Phariseos, in A. B. p. 229. Sed enim Christum, eo ipso, dum iussit, audiri Phariseos, simul allegasse eos, quos audire voluit, quis negabit? Dum Christus iussit leprosum audire, absoluente ab impuritate, Sacerdotem, annon is allegauit illum ad Sacerdotem? Matth. VIII, 4. b) non tamen sensu Schelwigiano allegasse? Resp. Christus allegauit, ut non nisi, dum vera docent, Phariseos audiant: quis vero, tam barbarum Schelwigium fuisse, dixerit, ut aliter sensisset? Sensit potius cum Christo & cum Form. Conc. p. 296. c) Christum ipsum desiderare integritatem in doctrina Phariseorum, & a fermento eorum fuisse cauendum? Resp. Utique, in quantum falsa docebant. d) Christum hoc modo necessariis tantum instruxisse cautelis populum, ad Phariseos audiendos? Resp. Non tantum cautelis instruxit, sed & ea, quae vera docebant, seruari, & fieri, voluit, a populo, a Phariseis autem ipsis fieri, negauit. e) cum LYSIO in Syn. p. 46. Phariseos fuisse, tanquam psittacos, qui propositiones veras, memoriae mandatas,

a se vere non intellectas, tantum recitabant? Resp. α) Apstatis, rationis expertibus, ad Phariseos, ratione praeditos, N. V. C. β) Si non intellexerunt, quo iure Paulus eis cognitionem voluntatis Dei, Rom. II, 18. tribuere? aut Christus plures, quam aliis, qui eam ignorarunt, plagas minari, Luc. XII, 47. potuit?

§. III. Quia ergo Phariseorum, qui & extreme impii, atque *homines*, ut eos LIGHTFOOTVS vocat, *nequissimi* fuerunt, & multa falsa veris admiscuerunt doctrinis, vera nihilominus ex parte fuit de rebus diuinis notitia: quanto magis eorum erit vera, qui, vtut male viuant, recte tamen docent omnia, & conuenienter principio suo, verbo Dei? Negare tamen id sustinent omnes hodierni Nouatores, quibus excitandis, breuitatis studio prohibitus, supersedeo. Quo vero incommodo hoc fiat, peculiari Dissertatione ostendit Dn. PRAESES.

III. *Hic habitus Phariseorum, quamvis fidei praxi, atque sanctimonia fuerit destitutus, fuit practicus.*

§. I.

Theologiae habitum practicum dici posse, negat quidcm IO. MEISNERVS, *in Exam. Cat. Pal.* p. 51. seqq. IO. AD. OSIANDER *in Coll. Syst. P. I.* p. 3. seqq. RUDRAVFFIVS *in Prot. theor.* p. 24. vocem tamen in rigore philosophico accipiunt, de quo si remittatur aliquid, nihil obstat, quo minus dici possit, ac debeat. Ad hunc autem, si in se spectetur, non requiritur, vt cum actuali praxi sit coniunctus, sed sufficit actus primus, & potentia; nedum id, vt reflexiue se habeat ad suum Subiectum. Medicis enim habitus est practicus, licet ille neque se semper, neque alios sanet. Vti ad Ethicam sufficit, vt tradat rationem, ad summam felicitatem perueniendi, iudice Dn. D. BVDDEO *in Phil. Pract. c. I. §. 10.* ita, si Theologia viam ad spiritualem felicitatem

tatem pandat, actionesque dirigat, ad se pertinentes, merebitur illa habitus practici nomen.

§. II. Colligo iam ita: Cuiuscunque habitus est a) principium cognoscendi practicum; b) Subiectum quo practicum; c) Subiectum considerationis practicum; d) Subiectum operationis practicum; e) & internus & externus finis practicus: illum ipsum habitum, oportet, esse practicum. Atqui Phariseorum. Ergo. Maior probatione non indiget. Minor a) Illud est verbum Dei, b) intellectus practicus; c) religio, quae est practica; d) homo, ad salutem perducendus; e) operatio Theologiae & fides, quae omnia practica esse, nemo negabit. Singula autem ex oraculo vel ἡγιεῖς, vel κατὰ διάνοιαν ostendere, in procliui est.

§. 3. Falluntur itaque omnes, qui vel *Theologiam fidem ipsam esse*, vel, *practicam, a praxi fidei, & sanctimoniam*, dici, putant. Hac ratione neque Phariseorum ex parte, neque orthodoxorum impiorum ex toto habitus foret practicus. At enim fides a) est finis non internus, ut visum est CALIXTO in Epit. Theol. num. VI. p. 6. sed externus, qui non est in potestate artificis semper; sed enim neque finis internus cum reipsa est confundendus. b) fides *Christianismum* constituit, non *Theologiae habitum*, quae duo non sunt temere confundenda. c) fide saluifica, de qua sermo, Christus caruit, quis vero eius Theologiam theoreticam dixerit? d) fide infantes etiam, aliique homines rudiores, praediti esse possunt, quis vero his Theologiam vindicabit? Sanctimonia autem vitae, vel charitas tantum abest, ut Theologiam constituat, vt potius etiam de eo, num *essentialē partē Christianismi faciat, & non sit potius officium, Christianum aliquem declarans*, valde disputari, immo dubitari possit. LUTHERVS certe Tom. VII. A. p. 727. hunc in modum: *Der Glaube / inquit, macht allein die Christen / ergo*

go etiam Christianismum. Et T. V. p. 639. Allein der Glaube an Christum ist unser Gerechtigkeit / von Christo werden wir Christen genennet / und auch zu Heiligen gemacht. Denn der Glaube ist das Haupt / und die Werke sollen hernach folgen. Idem olim sensit Ambrosius, propterea ab Aug. Conf. laudatus, *Artic. VI.* Nec aliter docent Vitembergenses, Lutherum secuti, in der Antwort und Rettung der Wahrheit P. II. Art. VI. p. 563. & FEVERBORNIVS, qui in Opp. p. 1023. seqq. argumentum hoc ita persecutus est, vt hac nostra aetate vixisse videatur. Si ergo sanctimonia vitae & charitas non constituit, sed declarat tantum Christianum, quomodo constituat Theologum?

IV. Pharisaei & ipsi fuerunt illuminati ex parte, & alios illuminare potuerunt.

§. I

Quicunque a) hominibus saluandis erant audiendi, b) docebant ea, quae ad salutem scitu & factu erant necessaria, c) tractabant legem & euangelium, d) notitiam supernaturalium, Mosi congruam, habebant e) eam ex reuelatione diuina, recte intellecta, depromebant; f) maledictionem sibi contrabebant, ea non faciendo, quae docebant: illi HACTENVS & ipsi fuerunt illuminati, & alios illuminare potuerunt. Atqui Pharisaei. Ergo. Maior probatur a) Quia Seruator, hoc consilio, audire Pharisaeos, mandauit populo, vt ille ab eis in rebus, ad salutem necessariis, doceretur, illuminaretur, fidem conciperet, & salutem consequeretur. Finge vero, *populum a Pharisaies illuminari non potuisse*, eo, quod fuerint impii, annon hac ratione fine suo excidisset Seruator? cur non potius auctor fuit, vt domi quilibet suae Mosem legeret, & legendo illuminaretur? cur maluit ad doctores impios, ad illas, vt aduersarii calumniari solent, *bestias illuminassimas*, *populum remittere*? Praestitisset sane, domi Mosem

sem legere, quam lectum, & male explicatum a Pharisaeo, audire. Sed nouit optimus Seruator, tanta efficacia diuinitus armatum esse in ecclesia ministerium, vt, si vel maxime minister, in se saluando, negligentior sit, in aliorum tamen illuminationem, conuersionem, fidem influere, virtute, non ea, quae verbo Dei competit, sed sibi propria, & diuinitus communicata, possit. b) Reliqua momenta ex superioribus patent.

§. II. Possunt & alia loca vrgeri. Nam, quicunque a) poterant peccatum in Spiritum S. committere; b) agnoscabant voluntatem Dei; c) ideo, quia agnitam non faciebant, plus erant, quam alii puniendi; d) erant duces, ductores, lumen aliorum: illi & ipsi erant illuminati, & alios illuminare potuerunt. Atqui Pharisaei. Ergo. Maior. Quia a) peccatum in S. S. non possunt committere, nisi Φωτιθέντες, Ebraeor. VI, 4. b) nec voluntatem Dei agnoscere, nisi ex viribus gratiae, I. Cor. II, 14. c) ratio autem dari non potest, cur plures plagas, quam alii, fuissent toleraturi, quia perinde eam ignorassent, vt alii; d) lumen aliorum nemo esse potest, nisi ipse sit illuminatus a gratia, & illuminare possit. Minor a) Matth. XII, 32. b) Rom. II, 18. c) Luc. XII, 47. 48. d) Rom. II, 19. Paulus enim l. c. α) adscribit Iudeis notitiam voluntatis diuinae, nam (vtar hic versione Langiana in Anti-Bar. p. 308.) agnoscabant voluntatem Dei; β) ostendit formalem eius rationem, quod praestabilia approbauerint (en tibi non obiectiuam modo, sed & subiectiuam notitiam! en tibi non modo perceptionem veri, sed & perceptionem veri veram) vel, vt Bohemus habet, quod discernere potuerint, quae deceant, quaeue non deceant, a rozezná rág, cosl'ussj neb nesl'ussj; γ) principium cognoscendi; ecquod vero illud est? Natura? non sane, sed lex (latius sumpto hic vocabulo, vt & euangelium sub se complectatur) nam dicit, *instructus ex lege*. Sed legе forsitan naturali? nihil minus; verum ea, in qua aquiescebant

D

Iu-

Judei, v. 17. qua gloriabantur, v. 23. quae λόγια τῆς θεᾶς continebat, c. III, 2. Vnde apparet a) quod vox ὀγυνῶν v. 4. non significet malitiosam ignorantiam, sed potius notitiam, quod partim comma 18. partim interrogatio orationis negatiua, quae affirmare solet, euincit. b) quod vox πέποιθας, non vanam Iudeorum iactantiam, vt significet, *tibi persuades*, sed confidentiam denotet, quam Paulus non improbat, quod iterum & frequens vocabuli significatio Matth. XXVII, 43. Ebr. VI, 9. &c. suadet, & B. D. SCHMIDIVS iam dudum ad h. l. probauit. c) Iudeos fuisse duces coecorum, & lumen, in tenebris constitutorum, non iterum ex iactantia tantum, quasi in rei veritate fuerint *coeci duces coecorum, aut tenebricosum lumen, sed ex vero.*

§. III. Neque tamen fas erit, inde colligere, dari *coecam illuminationem*, quia coeci appellantur, nisi quis veritatem regularum de contradictione sollicitare velit. Nam verum est, unum eundemque & vera docere, & falsa, quis vero inde colligit, eius veritatem esse falsam? Illud autem cum sanctitate Seruatoris conciliari non potest, quando D. LYSIVS in Syn. p. 402. scribere non dubitauit: Pharisei erant audiendi, non, quia erant illuminati, sed, quia erant coeci, & coecorum duces. Coecus enim coecum si ducat, ambo cadunt in foueam, Matth. XV, 14. Perniciem itaque, non incolumitatem ouium suarum Christus quaequivisset. Coeci utique erant duces, sed in traditionibus. Et ne quid ad mensuram eius pietatis desit: Hinc, inquit, facile concedemus, impios hodiernos Theologos, pro more maiorum suorum (Phariseos intelligit) esse illuminatos, id est, spiritualiter coecos. Legem autem divinam lucernam, cum eodem, appellare, quam Pharisei in manu gerebant, & de cuius luce ipsi nihil videbant, est non modo rei familiari contrarium, sed & in efficaciam verbi Dei iniurium. Qui enim coecus est, lucernam in manu non gerit, nam nullum eius habet usum. Si autem videre potest, amens foret,

si in

si in tenebris eiusmodi lucerna vteretur, de cuius luce nihil videre posset, & ne nomen quidem lucernae mereretur, quod est contra Ps. CXIX, 105.

§. IV. Dissentiunt hic non modo illi, qui Pharisaeis illuminationem omnem denegant, sed & omnes illi, qui negant, dari illuminationem gratiosam ante regenerationem & renouationem, aut diuelli posse actus gratiae sanctificantis, licet distingui ratione possint, eo, quod intellectus illuminari non possit, nisi simul emendetur voluntas, quod tamen perperam fieri exemplo Pharisaeorum, constat. Qui enim illud negant, illi non modo in sanctitatem Seruatoris peccant, sed & reos se faciunt Donatismi, in Artic. VIII. Aug. Conf. damnati, vbi pii Confessores etiam ministris malis, conceptis autem verbis, Pharisaeis atque Scribis, efficax ministerium adscribunt: quod dissentientes, quorsumcunque effugere tentent, inefficax reddere reprehenduntur.

V. S. Scriptura est vera, sufficiens, & sola credendorum & agendorum norma.

§. I. Nam a) suo loco monitum est cum GERHARDO, cathedrali Mosis ideo sic appellari, quod Mosis scriptis, exclusis quidem heterogeneis, non tamen homogeneis, fuerit destinata: in his autem non modo agenda, sed & credenda fuisse comprehensa, quicquid dicant Sociniani, in dubium vocari non potest, nec dubitare nos sinunt loca Ioan. V, 39. Act. X, 43. Act. XV, II. Luc. XVI, 29. XXIV, 27. alia. Ad hanc itaque dum remisit Seruator populum, Mossem normam esse fidei & charitatis, comprobauit. b) Nec modo remittit, sed iubet etiam, tamdiu Pharisaeos audire, quoad Mosi congrua docent. c) A potestate normandi excludit opera Pharisaeorum, quorum nomine quid intelligendum, in Sect. I. §. X. est indicatum. Verbo, id voluit Seruator dicere, quod olim per Isaiam, c. VIII, 20. Ad legem & testimonium, id est euangelium,

secus qui fecerit, non illucescet ei **רְחֵשׁ** matutina lux, siue aurora (non, vt Syrus per **αβλεψίαν** habet **τάχιστην** munus) id est, benedictio diuina, in regno potentiae, gratiae, gloriae. Nouum vero instrumentum, quum veteris sit complementum, & gratiae, quae in lege fuit velata, reuelatio, vt Augustinus in Psal. CXLIII. loquitur, a Mose & Prophetis excludi nec potest, nec debet. Neque tamen est norma, regulae Lesbiae, flexibili, & plumbeae similis, vti quidem **PIGHIO L.I. Hier.** **Eccles. c. 2. f. 8.** & aliis visum fuit, sed certa & infallibilis, **2.Petr. I, 9. Galat. VI, 16.**

§. II. Nouatorum multi non modo veritatem, harmoniam, & diuinitatem scripturae in dubium vocare, sed & canonicam, siue normandi potestatem eidem denegare audent. Testes appello *Democritum*, qui, non modo vana, sed & erronea in scriptura comprehendi, blaterare non dubitat, in *Pap. Prot. Vap. p. 40.* Zeidlerum in *Pantomysterio Hal. publ. p. 59.* Kratzensteinum, qui in *Actis Quedlinb. p. 53. h. m.* scribit: Paulus sagt, es sey der Ungläubige durch den Heiligen geheiligt, sonst wären die Kinder nicht heilig. Aber diese Meynung ist falsch. Paulus redet hier aus der Vernunft, welche wider das Wort Christi ist (quae verba vix Christiani esse, putas, nedum Lutherani) & p. 36. Manche sagen, was wider die Schrift ist, das muß nothwendig vom Teuffel seyn, das mag ich nicht sagen. *Arnoldum*, qui in *Haeres. P. I. p. 49.* Es kommen, inquit, bisweilen in der Schrift solche Dinge vor, die wohl etwas bedenklich fallen, und nicht bloß hin von allen angenommen werden möchten. Vnde, canonicum scripturae respectum cum symbolis tantum esse ortum, non tam narrare, quam commendare aliis, videtur.

§. III. Hoccine vero, est **πᾶσαν γέαφην** esse **θεόπνευσον**; **2.Tim. III, 16.** hoccine, **ἡδὲν ἐκτὸς τῶν προφητῶν**; **Act. XXVI, 12.** hoccine sibi vult illa **CLEMENTIS ALEXAND.** regula: **ἡδὲν ἀτὲρ γραφῶν**; **Lib. VI. Strom.** annon potius hoc est **ὑπὲρ τὸ γέγραπτῷ Φεονεῦν**; **I. Cor. IV, 6.** Nimirum hoc est nouum & spu-

& spurium, in locum genuini, principium substituere, &, cum principio nouo, nouam quoque & religionis & theologiae faciem inuehere velle. Longe aliter sensit LVTHERVS, qui in *Artic. Smal.* p. 333. *F. C.* In hoc, inquit, nobis constanter est perseuerandum, quod Deus non velit nobiscum aliter agere, nisi per vocale verbum & sacramenta, & quod, quicquid sine verbo & sacramentis iactatur, ut spiritus, sit ipse diabolus.

VI. Christus discrimen in ecclesia inter doctores, & auditores approbavit.

§. I.

Seruator enim a) ρητως cathedrae Mosis facit mentionem, in qua sedere idem erat, quod munere docendi, vel iudicandi fungi, b) non omnes promiscue, sed Phariseos tantum & Scribas in ea sedere, affirmat, c) eos tantum, qui in ea sedebant, audiri, reliquos audire, vult, d) suos etiam discipulos, qui magistri esse scribatur poterant, idem facere, quod populum, iubet.

§. II. Permulti tamen sunt hodie, qui in ecclesia quadrata rotundis miscere, ordinem clericorum & laicorum, a Deo institutum, a Christo approbatum, in ecclesia, semper obseruaturn, migrare, pruritu mero nouaturiendi, & libertinismum docendi in ecclesiam inuehere volunt. Testor hic, praeter alios, ARNOLDVM in *Haeresiol. P. I. L. III. c. 2. p. 58.* Eandem inflant tibiam omnes illi, quotquot vel libertatem docendi in ecclesia cum JOAN. MERCKERO in Vestphalia an. 1703. in Libro German. de Libertate docendi, confutato a Dn. D. Wernsdorffio pec. Dissert. an. 1703. propugnant; vel etiam mulieribus docendi, & sacramenta administrandi, in defecetu ordinariorum ecclesiae ministrorum, cum Jo. HENR. REITZIO, in dem geöffneten Himmel an. 1705. edit. p. 38. tribuunt; vel etiam, ex sacerdotio spirituali, uniuersale ius praedicandi deriuant, & ius omnibus Christianis, in claves regni coelorum, competere, ajunt.

§. III. Pharisaorum sectae multas quoque mulieres fuisse addictas, negari non potest. Ita enim in Sotach c. 3. halac. 4. legitur: *Religiosus stultus, improbus, astutus, & אשה פרושה femina Pharisea perdunt mundum.* Quid per feminam Pharisaem intelligi debeat, docent Gemaristae Babylonici. Quod tamen mulieribus non aequa, ac viris, fuerit licitum, codicem interpretari, vel unicus locus id ex Babyl. Sotah euincere potest, vbi verba ita sonant: *Ne docta sit mulier, nisi quoad colum.* Et paullo post: *In ignem illi eant potius, quam ut tradantur verba legis feminis.* Conf. SVRENHVS op. Mischnic. P. III. p. 219. Sed enim, nec omnibus promiscue viris id facere, integrum fuit. In ecclesia vero N. T. inde ab ultimis temporibus, per omnia saecula, discrimen hoc fuisse obseruatum, historiae loquuntur.

VII. *Externa sacra Iudaeorum, & ritus receptos, si abusus excipias, Christus non improbavit.*

§. I. Ex hoc oraculo discimus, Iudeos a) *habuisse synagogas,*
b) *in eas saepe conuenisse,* c) *conuenisse ad audiendum,*
d) *certos habuisse doctores, & interpres,* e) *doctores habuisse suas cathedras,* f) *doctores in cathedris docuisse,* g) *docuisse sedendo.* Haec omnia, & alia, ad externum Dei cultum pertinientia, Christus eo ipso, dum Phariseos, in cathedra Mosis sedentes, audire populo iniunxit, tacite approbavit. Prima duo momenta, stylo scripturae N. T. saepe voce συναγωγῆς designantur, ita, ut ea nunc locum, nunc confluxum populi in loco significet, quod vel ex his duobus locis Luc. VII, 5. Act. XV, 21. satis luculenter patet. In priore enim locum conuentus, in posteriore conuentum ipsum, ut loco non excluso, proxime tamen, quamvis & id Maldonatus, ob suae caussae patrocinium, neget, significat. Vnde apposite Syrus prius per τὸν Λαόν τὸν δομον congregationis, posterius per solum τὸν λαόν vertit. In his quia ordinarie & legebatur, & exponebatur

nebatur Moses, improbare synagogas non potuit, idque tanto minus, quo ipse eas diligentius, secundum consuetudinem suam, Luc. IV, 16. frequentauit. Ceterum, vtut *cathedra*, *proprie talis*, hic intelligi non possit, non improbauit tamen morem Phariseorum, e *cathedris* docentium. Docebant autem in his nunc *stantes*; nunc *sedentes*: *stabant*, dum legerent; *sedebant*, dum lectas exponerent pericopas. Mosis tamen scripta plus, quam prophetarum, & horum vicissim plus, quam reliqua aestimabant, ita, vt si quis etiam *sedendo Esther librum legisset*, id ei non verteretur vitio, quod in prioribus fieri non licebat. Ut ut itaque sessionem non proprie talem intelligat Seruator, procul tamen dubio ad ritum Judaeorum, *sedendo* docentium, habuit respectum, quem ipse suo exemplo Luc. IV. comprobauit, surgens, dum legere; considens, dum interpretari incepisset. Huc pertinent etiam alia loca Matth. XXVI, 55. Joan. VIII, 2. Luc. II, 46. & alia. In rebus tamen, praeter ordinem gestis, consuetudo non fuit obseruata, conf. Act. XIII, 16.

§. II. Haec nobis argumento esse possunt, *externa sacra*, & *ritus*, nihil vitii habentes, & ab ecclesia receptos, non temere improbandos esse. Omnia enim *κατὰ τόξον*, *εὐχημοσύνην*, & *δικαιομήν* ecclesiae esse debent. Hinc, ad Judaeorum imitationem, ecclesia N. T. etiam, antequam Constantinus M. templa gentilium, in usum Christianorum, conuer- tisset, priuatas domos, & minus ornatas, ad sacra exercenda, habuit. Patres, apostolorum exempla imitati, vtut frequenter steterint, dum verba facerent, sedebant tamen etiam quandoque, teste PALLADIO, *in vita Chrysostomi*. Quod vero ad ritum legendi publicum, non primus eius meminit CYPRIANVS, sed diu ante eum IUSTINVS, & TERTULLIANVS: ille Graecus in *Apol. II. sub fin.* hic Latinus in *Lib. de Praescript.* Intet legendum, tanta reverentia verbo Dei habita semper fuit, vt, si eu-

si euangelium pronunciari coepit, omnes, etiam episcopi, & clerici consurgerent, omnes capita nudarent, baculos & arma deponerent, cereos & luminaria accenderent, teste A M A L A R I O F O R T V N A T O, & aliis. Lectiones pericoparum non minus antiquitate sua se tuentur, quippe quae iam tum, regnante Carolo M. receptae erant, teste S I G E B E R T O G E M B L A C E N S I ad an. 807.

§. III. Plus itaque auctoritatis, quam ipse Seruator, sibi hodie vindicant, qui vel, cum D E M O C R I T O, in Utopartheisch. Gedanck. p. 127. in templo, conuitiorum plastra eructant; vel, cum SPENCERO, Anglo, cum quo S T R Y C K I V S Jun. in Disput. de Jure Sabb. c. 4. n. 63. p. 111. facit, natales eorum ad gentiles referunt; vel cum L Y S I O in Synops. p. 691. seqq. pericopas euangelicas abolere malunt; vel cum A R N O L D O, in Haeresiol. L. XVI, c. 2. n. 16. 17. seqq. templo lapidea, & manufacta vitanda, vel saltim non multum curanda, iudicant; vel, cum Observatoribus Hal. Germ. P. I. Obseru. XII. §. 21. p. 262: seqq. quemlibet sibi confiteri posse peccata, seipsum absoluere posse, ita, ut, nihil opus sit confessionario, existimant; aut etiam cum S C H A D I O, in Bericht-Stuhl. cuius caussam perorat D. L A N G I V S, confessionem priuatam, in ecclesiis nostris receptam, improbant, & sellam confessionanam sub titulo S a t a n s - Stuhl Feuer-Pfuhl traducunt, nihilque ipsi fere usus relinquunt.

VIII. Cathedrae, quae verorum confessorum nominibus inclaruere, a veris illorum fidei sociis conuicio non afficiuntur.

§. I. **R**eliquit omnibus, hac in parte imitandum, exemplum Saluator, qui, vtut optime norat, Phariseos nullam, ex qua aliquando Moses docuisset, habuisse cathoram, hanc tamen laudem eis reliquit, & reuerenter de cathedra Mosis locutus est, etiamsi indigni fuerunt ea gloria,
qui

qui in ea sedebant. Fecit autem id partim, quod populi huius propheta fuerit Moses; partim quod vrbs praecipue Hierosolymorum, in tota Palaestina, cultui diuino, Synedrio magno, arcae foederis, tabernaculo, tabulis legis, scriptis denique Mosis, etiam αὐτογράφοις, asseruandis, quae omnia, post Deum, Mosem agnoscebant auctorem, fuerit destinata; partim denique, quod Pharisei & Scribae Mosis fuerint successores.

§. II. Secuta exemplum Seruatoris antiquitas, pro sua non superstitione vana, sed erga maiores pietate, & semper sedes apostolicas in pretio habuit, quod illae vel ab ipsis Apostolis essent fundatae, & confirmatae, vel αὐτόγραφα apostolorum asseruant, vel etiam cathedras, quibus illi usi fuerunt, haberent. *Alexandrinam, Hierosolymitanam, Antiochenam ecclesias venerabantur aliae, eo, quod illa Marci Euangelistae cathedralm, in qua ille sat uero docuerat; ista Jacobi, quam, quarto adhuc saeculo, Constantini M. temporibus, superstitem fuisse, Eusebius Lib. VII. H. E. c. 14. testatur; haec Jacobi Justi, ex qua ille concionatus est, teste eodem Eusebio l. c. c. 19. asseruaret Petri cathedralm, quam in eius Basilica Vaticana reconditam custodiri, certis diebus populo visendam exponi, immo diem anniversarium, in eius venerationem, celebrari, scribit Baronius ad an. Cbr. 45. n. 1. & 11. praetereo, & fidem rei penes auctorem relinqu.*

§. III. LUTHERVS noster, quamvis neque Mosem, neque Apostulos per omnia aequauerit, tamen, quia Mosis & Apostolorum doctrinam, ante suam aetatem valde obfuscata, ex cimmeriis veluti tenebris, in lucem protraxit, & in pristinum splendorem asseruit, promeruerat id ab omnibus posteris, doctrinae suae tenacibus, ut cathedra quoque, nomini, & memoriae eius sacra, exqua immortalia Dei beneficia acceperunt, ab eis, si non, ratione materiae, in pretio haberetur, quid enim ponderis doctrinae a ligno mortuo accedat? conuiciis saltem, sibilis, & cauillationibus non infestaretur cum doctribus suis. Sed, quae temporum nostrorum est infelicitas, ii ipsi, qui Lutheranum nomen sustinent, beneficiorum diuinorum obliti, tantum abest, vt honestam cathedrae Lutheri mentionem faciant, vt potius eam, vna cum doctrina, a Luthero quondam repurgata, cuius non modo habeant ipsi, sed & coram aliis exponant. Suspiciebant,

ciebant, per duo iam saecula, non tam cathedram, quam viros, in ea sedentes, omnes boni, etiam exteri, & a sacris Lutheranis alieni: hodie vero, tanquam περιαθάρα quoddam, vna cum viris infon-
tibus, ipsimet Germani, & qui socii Aug. Conf. Immutatae nominari volunt, rident, subsannant, calumniis sine modo, sine fine, onerant, &, velut Numantiam quandam, aut Carthaginem, deletam cupiunt.
*Haeresiopoeias, intemperie, dictaturae, tyrannidis, nescio cuius, pseu-
dorthodoxias, Pharisaeismi accusatur; cum Corano Turcarum compara-
tur, immo infra eundem collocatur; Neo-Pharisaeorumcatbedra, fa-
bulae Pietisticae auctor, catbedra rixarum plena, catbedra, quae an-
tiquum obtinet, & quae plura sunt elogia, quibus eam dignatur vel
vnus Antibarbarus.* Et, quod magis mireris, etiam Jo. CONR. ZELT-
NERVS (notatus propterea a Cl. Viro Jo. CHR. COLERO, in Hist. GOD.
ARNOLDI) vbi de Correctoribus eruditis agit, *insaniam orthodoxo-
rum Vitembergensium interpretatur, quod in titulis disputationum sua-
rum conspiciendam praebeant, & hoc ipso, eam usq. ad cacbinnum ex-
tolli, praecordiaque saniorum moueri, arbitratur.* Quasi vero non alia
sint, quae sanorum praecordia moueant, aut mouere debeant, & qua-
si hoc unquam potuerit piis & prudentibus displicere. *Quis enim haec,*
per duo iam saecula, vbi sincerior aestimatio doctrinae Lutheri flore-
bat, improbavit? vix quisquam occurrit. Illud igitur plane calu-
mniā sapit, quando M. Io. PH. BERN. JÜNLING, qui causam DIC^E
nuper infeliciter satis perorauit, Vitembergensibus *superstitionem Lu-
theri catbedrae venerationem* adscribit, nulla alia causa, quam mera
conuiciandi libidine adductus, & vel solo hoc nomine attentione pa-
rum dignus. Desino ergo hic. Vti enim omnes bonos, quibus doctri-
na Lutheri curae cordique fuit, & erit semper, neque puduit unquam,
neque pudebit Lutheri cathedrae: ita facile apparet, iis omnibus, qui-
bus cathedra Lutheri fides in oculis est, ipsam quoque doctrinam
Lutheri displicere. Sed neque me poenitebit unquam, vel haec talia
ex ipsa Lutheri cathedra aliquando monuisse, vel etiam toti huic
labori, cum verbis piorum maiorum, quae in fronte Lu-
theri cathedrae cernere est, hunc imposuisse
colophonem:
CONSERVA CATHEDRAM LVTHERI, SVMME IEHOVAH!
qui sit honor & gloria, Amen.

CLARISS.

**DN. AVTOREM
RESPONDENTEM
PERAMANTER SALVTAT
PRAESES.**

Quam mihi obtulisti sub praesidio meo defendam Disputationem Theologicam, eius argumenti esse animaduerti, vt, si vel ipse Tibi illud suppeditauissem, commodius delectum me fuisse vix crederem. Eam praeterea in elaborando iudicii Theologici limam abs Te adhibitam fuisse deprehendi, vt in nonnullis faltem confirmandum & explicandum Te viderem, reliqua enim nec displicuerunt mihi, nec displicebunt Lectoribus beneuolis & veritatis coelestis amantibus. Tandem perspexi Te quasdam vindicias instituere cathedrae Lutheri, quas non ad thema tuum torques, sed reipsa sic ferente & iubente commode reliquis subiungis, atque sic facis, quod aequitas & veritas imperat. Cur enim nonnulli in cathedram eam bilem effundant suam, cuius doctores hactenus per Numinis gratiam veritatis custodes extiterunt sinceri, cau-

)(

fas

sas non videmus. Loci nostri est felicitas, quam vti
DEVS nobis concedit, ita non inuidebunt nobis, nisi
qui nobis male cupiunt. Illa non superbimus, sed
grati erga D E V M fruimur, nec causas habemus dis-
simulandi, quod coram omnium oculis est. Nihil
praeterea aut decedit honoris aut existimationis aut
integritatis, quotquot alibi sunt, cathedris, dummo-
do veritatem Lutheri illibatam conseruent, & ad po-
steros, quantum in ipsis, nobiscum transmittant;
Cathedra Lutheri non dominium, sed verae doctrinae
societatem amat, quaerit & optat. Hunc cum fi-
nem probe intelligas, amorem intemeratum erga pu-
riorem doctrinam innocentii instituto in illa D. Lu-
theri Cathedra, in qua tot veri confessores constite-
runt, declarare non saltem, verum etiam memoriam
eius rei, redux in patriam, Tecum ferre constitui-
sti. D E V S itaque, quae summa votorum meorum
est, hunc laborum Tuorum Academicorum fructum
Tibi exoptatum, & in patria dulcissima Te organum
auspicatum honoris sui esse iubeat, sicut in nostra Aca-
demia Te Consecraneum Studii Sanctissimi, omnibus
quae requiruntur, dotibus ornatisimum & commen-
darisimum exhibuisti, me equidem cum aliis locu-
pletissimo teste, utpote haec tenus Doctore & Hospite
Tuo, imposterum semper non minus Amico constante
& perenni. Dabam Wittebergae die XXIX. Apr.

M DCC XVIII.

Coll. clm. II 157.2